

CZU: 291.16:37

IMPLICAȚII ALE TOLERANȚEI RELIGIOASE ÎN MEDIUL EDUCAȚIONAL

Veaceslav IORDACHESCU, drd. USM

Rezumat. Religia face parte din identitatea noastră, de aceea abordarea subiectelor religioase în mediul educațional nu poate fi exclusă. Educația religioasă trebuie să țină cont de acest fapt și să propună crearea unui mediu educațional tolerant față de diverse credințe religioase ale elevilor, părinților și cadrelor didactice. O verigă importantă a mediului educațional sunt părinții care prin atitudinile și faptele lor sunt primul reper educațional pentru elevi. În acest articol am prezentat atitudinea unui grup de părinți față de educația religioasă și am evidențiat gradul de toleranță al acestora în context educațional și social.

Cuvinte-cheie: toleranța religioasă, educația religioasă, școală, mediu educațional.

IMPLICATIONS OF THE RELIGIOUS TOLERANCE IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Abstract. Religion is part of our identity; therefore we cannot exclude the religious education from the school system. Religious education has to put forward the creation of a tolerant educational environment for different religious beliefs of students, parents and teachers. Parents are important partners in the educational environment, through their attitudes and actions they are the first educational models pupils identify and align with. In this article, I have presented the attitude of a group of parents towards religious education and I highlighted their degree of tolerance in educational and social context.

Key-words: religious tolerance, religious education, school, educational environment.

Abordarea subiectelor care implică credințele religioase, modul de manifestare ale acestora și asumarea unei religii sunt teme sensibile, cu atât mai mult pentru mediul educațional. Nu se poate nega faptul că religiozitatea este un mod de manifestare a personalității, a convingerilor și a viziunii asupra vieții. Cât nu s-ar încerca „laicizarea” spațiului educațional, cum este cazul Franței, conținuturile educaționale în care se va face referire la religiozitatea omului se vor regăsi în disciplinele școlare: istorie, literatură, artă și muzică iar religiozitatea va face parte din ființa umană. În acest sens comunitatea educațională trebuie să-și asume idealul educațional regăsit în credințele religioase: asemănarea cu Dumnezeu, adică mântuirea. În contextul unei societăți multireligioase, cum este cea contemporană, comunitatea educațională trebuie să identifice un mod de raportare la credințele religioase ale elevilor. Trebuie să fim conștienți că elevii nu își lasă convingerile religioase sau nereligioase și spiritualitatea lor la domiciliu, ele fac parte din viața elevilor, de aceea nu se poate trata religia în școală prin anularea, ignoranța și excluderea ei din mediul educațional [6].

Marea majoritate a țărilor europene sub influența tradiției naționale sau a tradiției religioase precum și a relației dintre stat și biserică au stabilit diferite moduri de realizare a educației religioase: educație religioasă obligatorie (în societățile monoconfesionale), educație religioasă abordată neconfesională în asociere cu educația interculturală (în societățile pluriconfesionale), educație religioasă obligatorie cu posibilitatea selectării

confesiunii (în societățile biconfesionale) și educație religioasă cu statut de disciplină opțională. [2, p. 39-42] Abordarea contemporană a educației religioase presupune valorificarea conceptului de a „învăța de la religie”, prin aceasta se dorește cunoașterea fenomenelor religioase, a valorilor fundamentale promovate de fiecare religie în parte și înțelegerea rolului religiei în viața personală și cea comunitară. Un accent deosebit în „învățarea de la religie” presupune raportarea la propriile trăiri religioase în particular și la experiența religioasă a oamenilor în general. Acest concept a fost pentru prima dată propus de către Michael Grimmitt și Gath Read în anul 1975 și are drept obiectiv formarea elevului încât acesta:

- Să-și creeze în baza cunoștințelor religioase o părere personală asupra problemelor religioase și morale;
- Să reflecteze asupra mesajului educațional al religiei, în baza credinței și a experienței proprii;
- Să identifice și să răspundă la întrebările fundamentale ale religiilor [9, p. 7-8].

Toate aceste obiective se vor realiza în cadrul unei educații religioase care va începe de la sistemul de credință tradițional și va plasa elevul cu propriile trăiri și credințe în centrul educației religioase, devenind un subiect al educației și un participant al ei prin exprimarea propriilor trăiri religioase.

Pentru societățile contemporane problema „comunicării interreligioase în context multicultural revine la problema delicată a aducerii împreună a decuplărilor intermediare ale multiplului în încercarea de a nu altera dezideratele ultime ale diferitelor tradiții religioase” [1, p. 173] iar „învățarea de la religie” permite acordarea unei libertăți la nivelul clasei de elevi în ceea ce privește exprimarea credințelor personale. Propunerea unei viziuni de educație religioasă care se axează pe toate credințele religioase și care face o incursiune în istoria religiilor denotă o viziune incorectă și nedemocrată căci anihilează propria trăire religioasă și o plasează în rândul „celorlalte”. Claude Geffre vorbește despre o coexistență dialogală care conduce către o mai bună înțelegere a propriei identități și la celebrarea unui adevăr mai înalt decât adevărurile particularizante ale fiecărei religii [1, p. 151]. Această viziune însă exclude laturile importante ale religiei: fidelitatea, comuniunea, asamblarea cunoștințelor și mai ales particularizarea. Acestea sunt respinse de societatea pluralistă, în care toate amestecurile sunt permise, în care „fiecare își confecționează cocteilul său religios, o coajă de islam, olecuță de iudaism, câteva firimituri de creștinism, un degețel de nirvana... acest tip de indiferență (religioasă)... se adâncește adesea într-un nihilism explicit” [3, p. 156] care va anihila trăirea religioasă și va crește gradul de indiferențism religios.

Studiul monoconfesional al religiei poate ridica următoarele probleme: impunerea unei tradiții religioase ca urmare a pretenției ei de superioritate; asumarea ignorantă a unei alte tradiții religioase, ca urmare a necunoașterii și/sau neîntâlnirii cu propria

tradiție; distrugerea tradițiilor religioase particulare și impunerea unei religii globalizante [3, p. 175].

Prin „învățarea de la religie” se propune crearea în mediul educațional a toleranței religioase care este „posibilă dacă sunt respectate, în egală măsură, tradițiile religioase particulare, fără pretenția impunerii vreunei superiorități și, astfel, fără anularea ori distrugerea vreuneia dintre religii în cadrul acestui dialog” [1, p. 175]. Promovarea dialogului religios în mediul educațional și a toleranței religioase nu trebuie înțeleasă în sensul filosofic al adevărului relativ, care afirmă că toate credințele sunt la fel de valide și toate trebuie acceptate. Acest tip de toleranță religioasă conduce la relativizarea adevărului și a credințelor religioase în general [11]. În acest fel riscăm să relativizăm credința elevilor și „să ne ocupăm prea mult de „grădini” necunoscute lăsând în paragină propria „grădină”, fie să considerăm că lumea se reduce la granițele înguste ale propriei „grădini”. A găsi echilibrul între cele două demersuri este cheia” [1, p. 176].

Demersul cercetării noastre urmărește identificarea echilibrului dintre predarea religiei din perspectivă plurireligioasă și monoconfesională, care după părerea noastră, poate fi atins prin abordarea corectă a conceptului de toleranță religioasă. În acest sens trebuie realizată o demarcare clară între ceea ce este și ce nu este toleranță religioasă:

- a) recunoașterea faptului că alții au o credință diferită și
- b) indulgența - acceptarea deplină a acelor convingeri.

Cea de a doua abordare nu are niciun sens logic, deoarece îmbrățișarea acestui tip de toleranță exclude orice opinie personală sau credință [12]. UNESCO definește toleranța drept respect, acceptare și apreciere a bogatei diversități a culturii, a formelor de expresie ale acestora, în acest sens toleranța este armonia diferențelor. Pornind de la aceste accepțiuni, vom defini toleranța religioasă drept *un fenomen complex al conștiinței sociale, în care se includ concepțiile cu privire la viață și cele social-psihologice, ce se manifestă prin capacitatea de a respecta și de a recunoaște credințele sau practicile altora care diferă de ale noastre, disponibilitatea sau capacitatea de a tolera existența unor opinii, convingeri sau comportamente religioase cu care nu suntem în mod necesar de acord* [10, 13]. Toleranța religioasă acordă dreptul la existență tradițiilor religioase (pluralismului religios) și se exprimă: la nivel de individ - prin acțiuni concrete, la nivelul organizațiilor statale - prin acordarea dreptului la libertatea identificării religioase și acordarea drepturilor civile egale tuturor oamenilor indiferent de religia practică [10].

Valorificând această abordare a toleranței religioase, educația religioasă va asigura respectarea unuia dintre principiile fundamentale – cel al ecumenismului. După cum remarcă C. Cucoș „educația religioasă n-ar trebui să aibă nimic de-a face cu prozelitismul, cu fanatismul sau cu misionarismele impuse. Este bine ca educația religioasă să se fundamenteze pe principiul respectării valorilor fundamentale ale omului – respectarea drepturilor individuale, cultivarea toleranței, libertatea religioasă și de conștiință, dreptul fiecăruia de a crede sau nu, de a adera la o credință religioasă sau chiar

de a-și schimba convingerile religioase. Ea nu va conduce la culpabilizarea sau marginalizări ale indivizilor și colectivităților” [3, p. 222].

După cum am afirmat mai sus, credințele religioase se manifestă și în mediul educațional ce cuprinde totalitatea factorilor interni și externi care influențează activitatea educativă a sistemului de învățământ. În formarea sa ca personalitate, elevul asimilează, modelele vieții sociale și culturale specifice mediului școlar în care învață, acestea devenindu-i mediul său propriu, [5, p. 44] relevând importanța formării sociale a elevului ca personalitate integră (inclusiv religios), vom asigura crearea unui spațiu educațional fără discriminări și marginalizări. Profesorul va asigura prin intermediul acțiunilor educaționale, transmiterea mesajul: fiecare persoană trebuie respectată, fiecare copil și familie constituie un element important al comunității din clasă și fiecare poate beneficia de spațiul și resursele comunității, precum și participa la menținerea acestora [7, p. 148]. În acest sens comunitatea educațională (manageri școlari, profesori și părinți) vor asigura manifestarea liberă a apartenenței elevului la una dintre credințele religioase. Apartenența religioasă însemnând a fi recunoscut de alții și a se recunoaște pe sine ca fiind un membru al unei comunități religioase cu aceleași drepturi și responsabilități ca oricine altcineva. Un rol important în această identificare culturală îl are spațiul tolerant al comunității educaționale, care trebuie să asigure creșterea și dezvoltarea într-un mediu prietenos tuturor elevilor, indiferent de confesiunea religioasă.

Orice comunitate se caracterizează prin anumite particularități datorate tradițiilor stabilite pe parcursul existenței sale. Secole la rând strămoșii noștri au învățat să fie toleranți cu cei aflați în dificultate, fără a cunoaște acest cuvânt. Astfel, toleranța a devenit o lege nescrisă ce trebuie respectată de orice membru al comunității, dacă dorește să trăiască în ea și să fie acceptat precum este [8, p.14]. Comunitatea educațională se caracterizează printr-o influență mare asupra modelului social al elevului, iar modelul primar cu care copilul interacționează este modelul parental. Impactul modelului familial ce posedă cultura toleranței se răsfrânge asupra copilului prin intermediul acțiunilor și autorității parentale, iar formarea toleranței trebuie începută de la o vârstă fragedă în procesul vieții cotidiene în cadrul familiei [4, p.29].

Conștientizând impactul modelului familial în educația toleranței, ne-am propus să identificăm atitudinea părinților față de ora de Religie și gradul de toleranță religioasă al acestora. În acest sens a fost aplicat un chestionar părinților din cadrul Gimnaziului nr. 31 din mun. Chișinău, la chestionar au răspuns un număr de 101 părinți, ceea ce reprezintă aproximativ 25% din numărul de părinți ai școlii.

Prima întrebare a vizat gradul de religiozitate al participanților: „*Cât de religios vă considerați?*” la această întrebare 100% din părinți au răspuns că „*credința în Dumnezeu este importantă pentru mine și familia mea*”. În ceea ce privește necesitatea educației religioase în școală: 88,1% au confirmat necesitatea educației religioase în școală iar

10,9% au spus că este necesară doar „parțial” (Fig. 1) – ceea ce ar însemna că educația religioasă poate fi înlocuită cu un modul în cadrul altor discipline școlare.

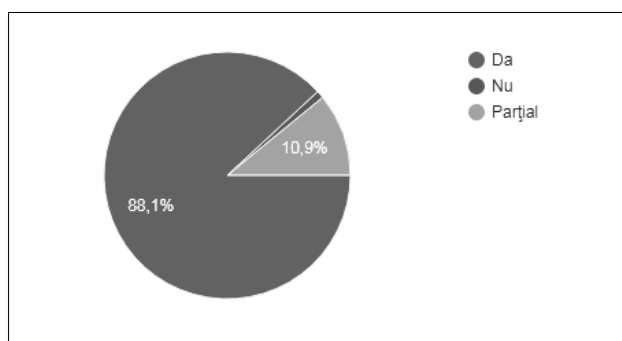

Fig.1. Considerați necesară ora de Religie în școală?

Printre motivele enumerate în favoarea unei educații religioase în școală, cel mai des se regăsește argumentul axiologic, părinții considerând religia un păstrător și transmițător al valorilor, în special părinții consideră că prin educația religioasă copiilor le va fi cultivată virtutea credinței. Printre ale argumente, regăsim: cunoașterea istoriei, cunoașterea tradițiilor religioase, cunoașterea propriei religii precum și educația patriotică.

Următoarea întrebare: „*Vorbiți cu copii d-voastră despre credință/religie (Dumnezeu)?*” a urmărit să stabilească cât de mult se implică părinții în educația religioasă a copilului (Fig.2), astfel 93,1% dintre părinți au afirmat că vorbesc „deseori” (40 părinți) și uneori (54 părinți) cu copiii lor despre Dumnezeu și credință și doar 5,9% adică 6 părinți au spus că vorbesc „rareori” cu copiii despre religie.

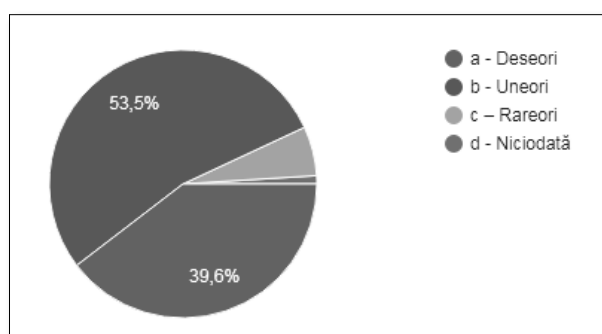

Fig.2. Vorbiți cu copii d-voastră despre credință/religie (Dumnezeu)?

Următoarele întrebări au vizat subiectul toleranței religioase și anume: atitudinea față de simbolurile religioase din școală (amintim cazul Italiei, unde s-a încercat scoaterea crucifixelor din școli), atitudinea față de diversitatea religioasă în mediul educațional și toleranța religioasă în mediul social.

În privința simbolurilor religioase, 96% dintre părinți au afirmat că nu sunt deranjați de prezența acestora în sălile de clasă sau pe holurile instituției de învățământ, ceea ce confirmă hotărârea Curții Europene privind prezența simbolurilor religioase în școli care

afirmă că „prin existența simbolurilor religioase pe pereții ... sălilor de clasă nu sunt încălcate drepturile fundamentale la libertatea de conștiință, gândire și libertatea credințelor religioase, respectiv al egalității în drepturi ale elevilor...” iar „comunitățile locale sunt libere să decidă în privința acestora” după cum „părinții sau tutorii au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori a căror răspundere le revine” [14].

Următoarele două întrebări evidențiază gradul de toleranță sau intoleranță religioasă a părinților. La întrebarea dacă i-ar deranja faptul că în clasa unde învață copilul lor ar veni să studieze un elev de altă religie (Fig. 3), majoritatea părinților (90,1%) au afirmat că „nu”, ceea ce denotă un înalt grad de toleranță religioasă. În mediul social toleranța religioasă crește nesemnificativ (Fig.4), 92,1% dintre părinți sunt toleranți în acceptarea unui vecin de altă religie.

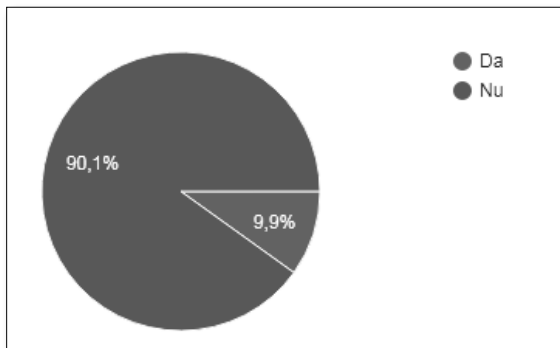

Fig.3. V-ar deranja dacă în clasa copilului d-voastră ar veni un copil de altă religie (evreu, musulman, etc)?

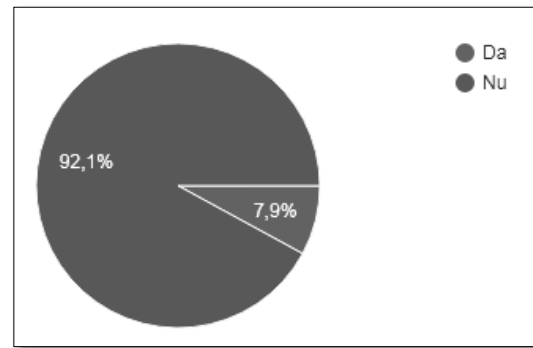

Fig.4. V-ar deranja să aveți un vecin de altă religie?

Odată cu crearea spațiului educațional unic în învățământul european, societatea noastră solicită dimensiuni prioritare pentru învățământ. Una dintre acestea este desăvârșirea mediului școlar care să încurajeze cooperarea, respectul, toleranța și libertatea în activitatea de învățare care ar forma elevilor deprinderi și competențe sociale necesare pentru o societate globalizantă, multietnică și plurireligioasă. În acest sens educația religioasă oferă oportunitatea unei integrări sociale, iar mediul educațional tolerant față de credințele religioase asigură continuitatea modelului oferit de familie în ceea ce privește toleranța religioasă.

Bibliografie

1. Badea-Gueritee I., Ojică Al. Dialogul religiilor în Europa unită. Iași: Adenium, 2015.
2. Cuciureanu M., Velea S. Educația moral-religioasă în sistemul de educație din România. București: Editura Institutului de Științe ale Educației, 2008.

3. Cucuș C. Educația religioasă: Repere teoretice și metodice. ediția a II-a. Iași: Editura Polirom, 2009.
4. Cuznețov L. Fundamente teoretice și metodologice ale educației pentru familie. Autoreferat al tezei de doctor habilitat în pedagogie. Chișinău, 2005.
5. Davidescu E. Pedagogia socială. Suport de curs destinat studenților anului I, specialitatea Pedagogie socială. Chișinău: Tipografia UPS „Ion Creangă”, 2012.
6. Education et diversité religieuse en Méditerranée occidentale (2014). <https://book.coe.int/eur/fr/droits-de-l-homme-citoyennete-democratique-et-interculturalisme/6104-education-et-diversit-religieuse-en-mditerrane-occidentale.html> (accesat 16 septembrie 2017).
7. Iuzu Iu. Conceptul de mediul școlar și funcția socială a acestuia. În: Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul. Vol. Științe Umanistice Nr. 1 (3), 2016. p. 147-156.
8. Socolov T. Comunitatea învață a fi tolerantă. În: „Didactica PRO...”, nr.4 (26), 2004. p. 14-16.
9. Teece G. Learning about religion and Learning from religion. https://bi.zh.ch/dam/bildungsdirektion/direktion/Bildungsrat/archiv/brb_2013/Sitzung_19._Dezember_2013/Gutachten%20von%20Geoff%20Teece%20.pdf.spooler.download.1391501736053.pdf/Gutachten+von+Geoff+Teece+.pdf (accesat 17 ianuarie 2019).
10. Смирнов М.Ю. Религиозная толерантность в свете традиционных и нетрадиционных религий. Материалы Международной научной конференции "Свобода религии и демократии: старые и новые вызовы". Киев, 2010.
11. <https://www.allaboutworldview.org/religious-tolerance.htm> (accesat 19 noiembrie 2018).
12. <https://www.compellingtruth.org/tolerance-Christian.html> (accesat 19 noiembrie 2018).
13. <https://www.patheos.com/blogs/christiancrier/2014/09/02/should-christians-be-tolerant-of-other-religions-and-beliefs/> (accesat 16 noiembrie 2018).
14. <https://www.juridice.ro/141592/simbolurile-religioase-in-scoli-discriminare-sau-normalitate-lautsi-vs-italia-si-emil-moise-vs-romania.html> (accesat 25 ianuarie 2019).